

Ἀπὸ τὴν μίνησιν τῶν Ἰδεῶν

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ
Οἰκονομολόγου — Δημογράφου

Εἰσαγωγή - Θέση

Στὸ σημείωμα αὐτὸ ἡ ἐκπαίδευση θὰ ἀναλυθεῖ μόνον ἀπὸ μίᾳ ἄποψι. Ἐκείνη δηλ. ποὺ τὴ θεωρεῖ σὰν ἐπιχείρησι, μέσω τῆς ὁποίας ἀναζητᾶμε, βελτιώνοντας τὸ ἀνθρώπινο δυναμικόν, τοὺς τρόπους ἐπιταχύνσεως τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως μετὰ τὴν δημιουργίαν εἰδικευμένων στελεχῶν.

Ἔτσι ἡ ἐκπαίδευση θεωρεῖται σὰν μίᾳ βιομηχανίᾳ παραγωγῆς εἰδικευμένων προσωπικοῦ, ἡ ὁποία παρέχει τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῶν παραγωγικῶν κλάδων πρὸς τὴν συνεχῶς ἐξελισσόμενη τεχνολογικὴ πρόοδο καὶ κατὰ συνέπεια τὴν κοινωνικοοικονομικὴ ἀνάπτυξιν, τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος καὶ τὴ μείωσιν τῆς ἀνεργίας, μετὰ τὴ βελτίωσιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ παραγωγικοῦ ἐπιπέδου καὶ τὴν παραγωγήν τῶν ἀπαιτητῶν στελεχῶν.

Ἀλλὰ ἡ ἔννοια αὐτὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ οικονομικῆς, σὲ δεδομένη στιγμὴ μπορεῖ νὰ φανεῖ ἀντιφατικὴ μετὰ τὴ «μορφωτικὴ» ἀποστολὴ τῆς παιδείας. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ στηρίζεται στὸ ἐπιχείρημα μετὰ τὴ ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τῆς μορφώσεως καθὼς καὶ στὴν πρακτικὴ χρησιμότητα τῆς παιδείας γιὰ κράτη ποὺ βρίσκονται στὰ πρῶτα στάδια τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως.

1. Συνοπτικὴ ἀνάλυσις τῆς ἐκπαιδεύσεως

α) Στατικὴ ἄποψις

Μορφωτικὸ ἐπίπεδον τοῦ Ἔθνους (Capital Educatif de la Nation). Εἶναι ἡ σὲ ὀρισμένη στιγμὴ (π.χ. Ἀπογραφῆς), συνολικὴ εἰκόνα τῶν «τυπικῶν προσόντων» τοῦ πληθυσμοῦ (πτυχιούχοι, ἀπόφοιτοι γυμνασίου, ἀναλφάβητοι κ.λπ.) καὶ ἐξηγεῖ ἐν μέρει, ὀρισμένες δυνατότητες τῆς οικονομικῆς καὶ τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ μεταβολῆς τῶν ρυθμῶν.

β) Δυναμική άποψη

- Μαθηται κατ' επίπεδο και κλάδο
- Ποσοστιαία σχέση βαθμίδων και κλάδων μεταξύ τους (δηλ. οριζόντια και κάθετη διάρθρωση τής παιδείας).

γ) Συνιστώσες του σχολικού πληθυσμού

- Ο συνολικός πληθυσμός σχολικής ηλικίας (ό οποίος εξαρτάται από τον συνολικό πληθυσμό, τή γονιμότητα, θνησιμότητα, μετανάστευση κ.λπ.)
- Διάρκεια εκπαίδευσεως (ύποχρεωτική και μη)
- Η έφεση του πληθυσμού προς μάθηση, ή όποια επηρεάζεται :
 - από ψυχολογικούς παράγοντες
 - από οικονομικούς παράγοντες
 - από τήν πληρότητα, άνεση και αποτελεσματικότητα τής παρεχομένης παιδείας.

2. Λόγοι έπεκτάσεως και διαφοροποιήσεως τής παιδείας

— Πλήν τών συνταγματικώς κατοχυρωμένων, αναφέρεται ή κοινωνικοοικονομική άποψη τής αναπτύξεως τής παιδείας, ή όποια πλήν του savoir-faire δημιουργεί και κλίμα αναπτυξιακό.

— Η συνεχής αύξηση του εισοδήματος, ή άστικοποίηση και εκβιομηχάνιση και ή επέκταση τής παιδείας (σε έκταση και βάθος) είναι παράλληλες.

Ο προγραμματισμός δέ τής εκπαίδευσεως έγινε αναγκαίος για τήν κάλυψη τών κενών και τήν άποφυγή αντιπαραγωγικών δαπανών με τήν δημιουργία άνέργων.

— Η συνεχής εξέλιξη τής τεχνικής παρασύρει συνεχώς ένα μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων, οί όποιοι έπιζητούν έτσι να καρπωθούν ένα μέρος τών πλεονεκτημάτων της για να βελτιώσουν τήν θέση τους. (έπιμόρφωση ένηλίκων).

— Ειδικότερα για τήν Ελλάδα αναφέρεται ή αναλογία μεταξύ πτυχιούχων μέσης τεχνικής παιδείας προς τους πτυχιούχους γενικής μέσης παιδείας (κλασσικής) που είναι χαμηλή και άσήμαντη, κυρίως για τόν θηλυκό πληθυσμό και γενικότερα ή άντιοικονομική διάρθρωση τών διαφόρων βαθμίδων τής εκπαίδευσεως.

3. Άνισορροπίες στην εκπαίδευση

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους άνισορροπίας τών εκπαιδευτικών συστημάτων, οί όποίες επιβραδύνουν τήν ανάπτυξη τής οικονομίας και δημι-

ουργούν κοινωνικά προβλήματα εάν συνέπεια αδυναμίας της να απορροφήσει τις διάφορες ειδικότητες.

— Μία οριζόντια ανισορροπία μεταξύ των διαφόρων κλάδων σπουδών (άνισορροπία μεταξύ αποφοίτων θετικών και κλασσικών σπουδών). Είναι το κύριο χαρακτηριστικό, στις χώρες παλαιών πολιτισμών (Έλλάς, Αίγυπτος, Ίνδία, Μεξικό).

— Μία κάθετη ανισορροπία μεταξύ των επιπέδων (ή βαθμίδων) της εκπαίδευσως (άνισορροπία μεταξύ ανωτάτης, ανωτέρας, μέσης και στοιχειώδους).

Κύρια αίτια των ανισορροπιών τούτων είναι το κόστος της εκπαίδευσως, δεδομένου ότι οι σπουδές ενός τεχνικού στοιχίζουν στο Κράτος 3 - 4 φορές περισσότερο απ' όσο ένας δικηγόρος ή κοινωνιολόγος.

Η ανάπτυξη λοιπόν των θεωρητικών Σχολών (των φθηνών δηλ. Σχολών), είναι συνέπεια της πίεσως του πληθυσμού για μόρφωση, του κακού εκπαιδευτικού προγραμματισμού της παιδείας (ή της άνυπαρξίας προγραμματισμού), της ροπής, για πρόχειρες λύσεις και της αναμίξεως στην παιδεία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Έτσι ή επικράτηση έξω - οικονομικών κριτηρίων στην ανάπτυξη της εκπαίδευσως έχει εάν συνέπεια να παρέχει παιδεία - κατανάλωση, αντί παιδεία - επένδυση.

Ο πρώτος λοιπόν παράγοντας οικονομικότερου προγραμματισμού, επέκτασως και διαφοροποιήσεως της εκπαίδευσως είναι ή αποφυγή των σφαλμάτων του παλαιού συστήματος, το οποίο βασιζόταν στην κλασσική εκπαίδευση των εύπορωτέρων τάξεων με άφοιτους κατάλληλους μόνο για την διοίκηση, τις υπηρεσίες, το εμπόριο, τις Τράπεζες.

Ένα μοντέρνο πρόγραμμα εκπαίδευσως δεν μπορεί να πετύχει, αν δεν συντονιστεί με ένα πρόγραμμα οικονομικής αναπτύξεως και έκβιομηχανίσεως και συστηματικά αναπροσανατολιστεί και αιτιολογηθεί από τις προοπτικές και πόρους αυτής της αναπτύξεως.

4. Στάδια προγραμματισμού της εκπαίδευσως

- Κατάρτιση μιας στρατηγικής και καθορισμός στόχων κατά προτεραιότητα.
- Μετατροπή των στόχων σε πρόγραμμα δράσεως.
- Συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή των προγραμμάτων προς τις εξελίξεις της επιστήμης, της τεχνικής και της παραγωγής και κυρίως των παιδαγωγικών συστημάτων.

5. Τρόποι εκτίμησης μελλοντικών κλαδικών αναγκών σε ειδικευμένο προσωπικό

A. Θεωρητική ανάλυση

- a) Μέθοδος αναγωγική: Έπαγγελματική κατανομή του σημερινού

ένεργου πληθυσμοῦ (βάσει τοῦ κλάδου ἀπασχολήσεως, τὴν θέση εἰς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰ τυπικὰ προσόντα) καὶ προβολὴ τῶν ποσοστῶν τούτων βάσει τῶν ἐκδηλουμένων τάσεων, τῆς ζητήσεως, τῆς παραγωγῆς, τῶν ἐπενδύσεων.

β) Μέθοδος ἐπαγωγικὴ: Καθορισμὸς τοῦ συνολικοῦ μελλοντικοῦ ένεργου πληθυσμοῦ, κατὰ κλάδο, βάσει τῶν τάσεων καὶ προοπτικῶν (ἐκ τῆς ροπῆς τῆς ζητήσεως, τῶν πόρων καὶ τῆς παραγωγικότητος) καὶ ἀνακατανομῆ τῶν παραγωγικῶν Σχολῶν πρὸς κάλυψη τῶν κενῶν.

B. Ἐφαρμοζόμενες μέθοδοι

α) Ἐρευνα μέσω τῶν ἐπιχειρηματειῶν

Ἡ ἔρευνα αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ εἰς ἓνα τομέα, ἐπάγγελμα, κλάδο οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ καὶ τὸ σύνολο τῶν κλάδων. Τὸ ἐρωτηματολόγιο ἐπιτρέπει τὴν ἐκτίμησιν τῶν μελλοντικῶν ἀναγκῶν τοῦ εἰδικευμένου καὶ μὴ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπὸ τίς προβλέψεις νέων ἀναγκῶν, κατὰ κατηγορίαν καὶ ἐπίπεδο, τῶν ὑπευθύνων προγραμματιστῶν κάθε ἐπιχείρησης ἢ κλάδου. Τὰ μειονεκτήματα τῆς μεθόδου εἶναι:

— Προσεγγιστικῆς ἀπαντήσεως (συνήθως ὑπερεκτιμήσεις).

— Ὑψηλὸ κόστος τῆς μεθόδου.

— Ἀδυναμίες, λόγω ἀπουσίας, τῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ὁποῖες θὰ δημιουργηθοῦν μετὰ τὴν ἔρευνα.

Στὴ Σουηδία ἡ μέθοδος αὐτὴ ἔχει βελτιωθεῖ τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸ πρῶτο μειονέκτημα, ἐπειδὴ παράλληλα, ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίες νὰ προσδιορίσουν καὶ τὴν ἐκτιμωμένη (πιθανὴ) μελλοντικὴ παραγωγή τους. Ἔτσι, ἡ σύγκριση τῆς ἐξελίξεως παραγωγῆς - ἀπασχολήσεως ἐπιτρέπει τὸν περιορισμὸ τῶν σφαλμάτων, ἐπειδὴ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ πιθανὴ μεταβολὴ τῆς παραγωγικότητος.

β) Τὸ ποσοστὸν κάθε κλάδου ἢ ἐπαγγέλματος στὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα (ἢ τὸν ένεργὸν πληθυσμὸν)

Ἡ μέθοδος αὐτὴ στηρίζεται στὴ μακροχρόνια συσχέτιση τοῦ ποσοστοῦ ἐργαζομένων εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους, πρὸς τὸν συνολικὸν ένεργὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν προβολὴ αὐτῆς τῆς ἀναλογίας καὶ τῶν διαφοροποιήσεών της στὸ μέλλον. Ἡ μέθοδος προϋποθέτει, φυσικὰ, τὴν ὑπαρξὴ χρονολογικῆς σειρᾶς στοιχείων γιὰ τὴν ἀναλογία κάθε κλάδου πρὸς τὸν συνολικὸν ένεργὸν πληθυσμὸν.

γ) Ἀναδρομὴ στὴ ζήτησιν προσωπικοῦ

Ἐπάρχει ἀναλογία μετὰξὺ παραγωγῆς ἑνὸς κλάδου καὶ τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ (βάσει τοῦ ἐπιπέδου τῆς τεχνικῆς). Ἀναλύοντας τὴν ἀναλογία αὐτὴ καὶ τὴν δια-

χρονική της εξέλιξη και στηριζόμενοι στις εκτιμήσεις και αναμενόμενες εξελίξεις του κλάδου, προσδιορίζουμε τον αναγκαίο μελλοντικό αριθμό παραγωγών (έργαζομένων).

Έτσι, οι εκτιμήσεις αυτές θα μᾶς δώσουν την δυνατότητα νὰ καθορίσουμε τὸ plafond κάθε κλάδου, τὴν ἐνδοκλαδικὴ διάρθρωση τῆς ἀπασχολήσεως καὶ νὰ χαράξουμε τὸν προγραμματισμὸ τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς παιδείας, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε διαφοροποιήσεις μεταξύ μελλοντικῶν ἀναγκῶν σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ καὶ παραγωγῆς πτυχιούχων.

6. Διακρίσεις τῶν προβλέψεων εἰδικευμένου προσωπικοῦ

α) Προβλέψεις βάσει τῶν μελλοντικῶν ἀναγκῶν :

Περιλαμβάνει ὅλες τὶς μεθόδους ποὺ ἀναλύθηκαν πρὶν ἄνω.

β) Προβλέψεις βάσει τῶν δυνατοτήτων δημιουργίας νέων ἐπιστημόνων τεχνικῶν καὶ στελεχῶν, δηλ. βάσει τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων αὐξήσεως τῶν δαπανῶν παιδείας σὲ ἀναλογία πρὸς τὸ Α.Ε.Π., τῆς δημιουργίας τῶν ἀναγκῶν προϋποθέσεων ὑποδομῆς (κτίρια, ἐργαστήρια, διδακτικὸ προσωπικὸ), καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐπιπλέον ἐπιπλοῦς (κτίρια, ἐργαστήρια, διδακτικὸ προσωπικὸ), στροφῆς καὶ προσαρμογῆς τοῦ ὑφισταμένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος πρὸς τὴν ἀνάγκη τῆς ζήτησεως καὶ προσελκύσεως τῶν νέων εἰς τοὺς κατὰ παράδοσιν ἐλλειμματικὸς κλάδους (βιομηχανία), ἐνῶ ἡ προσφορά (προτίμησις), στρέφεται πρὸς τὸν τρίτογενὴ τομέα (ἐμπόριο, ὑπηρεσίες) γιὰ λόγους παραδοσιακοῦ, κοινωνικοῦ, συνθηκῶν ἀπασχολήσεως κ.λπ., παρὰ τὴν σημαντικὴ διαφορὰ ἀμοιβῶν.

7. Διάκριση τῶν ἀναγκῶν σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ

Μποροῦμε νὰ διακρίνουμε δύο εἶδη :

α) Ἀνάγκες ἀνανεώσεως (εἴσοδος νέων).

β) Ἀνάγκες μεταβολῆς τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ (λόγω γήρατος, συνταξιοδοτήσεως, ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα κ.λπ.).

Οἱ δύο αὐτὲς κατηγορίαι ἀποτελοῦν τὶς ἀνάγκες προσελκύσεως (recrutement) πρὸς διατήρηση τοῦ σημερινοῦ δυναμικοῦ. Ἡ ἀνάλυση τῆς διάρθρωσεως τῆς πυραμίδας ἐνὸς ἐπαγγελματικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ σώματος ἢ κλάδου (corps professionnel) ἐπιτρέπει τὴν ἐκτίμηση τῶν «ἀνανεωτικῶν» ἀναγκῶν αὐτοῦ.

Ἐτσι, οἱ ἀνάγκες ἀνανεώσεως καὶ ἡ ἀνάγκη ἐπεκτάσεως ἢ αὐξήσεως τοῦ «σώματος» βάσει ἐκτιμήσεων τῆς μελλοντικῆς ζήτησεως τῶν ὑπηρεσιῶν του, θὰ συμβάλουν στὸν προσανατολισμὸ τοῦ συστήματος δημιουργίας του (δηλ. τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος). Ἐτσι θὰ μειωθοῦν οἱ διαφορὲς προσφορᾶς - ζήτησεως προσωπικοῦ ὀρισμένου βαθμοῦ εἰδικεύσεως ἢ ὅποια εἶναι ἀντιοικονομικὴ καὶ ἔχει κοινωνικὲς καὶ ψυχολογικὲς συνέπειες γιὰ τὸν ἀνεργό.

Μία λοιπὸν ἀπὸ τὶς ἀνάγκες προγραμματισμοῦ τῆς παιδείας στηρίζεται:

στην ἀρχὴ τῆς ἱκανοποιήσεως ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ καὶ ἐπιστημονικὰ στελεχῆ.

Ἄλλὰ ἐννοεῖται, ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὰ παραπάνω εἶναι νὰ ἔχουμε :

— Τὶς ἐκτιμήσεις τοῦ μελλοντικοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (π.χ. γιὰ τὸ 2000 μ.Χ.).

— Τὰ ποσοστὰ συνολικῆς καὶ κλαδικῆς ἀπασχολήσεως κατὰ φύλο, ἡλικία καὶ τομεῖς. Γιὰ τὶς ἐκτιμήσεις αὐτὲς ἡ μελλοντικὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ σὲ ἀστικὸ καὶ ἀγροτικὸ, ἡ ἐξέλιξις τῆς θνησιμότητος, μεταναστεύσεως καὶ γονιμότητάς του καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς παραγωγῆς εἶναι ἀπαραίτητες. Σημειώνεται τέλος ἡ ἀρνητικὴ συσχέτισις μεταξὺ ἐπιπέδου μορφώσεως καὶ τῆς γονιμότητος τοῦ θηλυκοῦ πληθυσμοῦ καὶ οἱ ἐπιπτώσεις ἐπομένως ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ συνολικοῦ μελλοντικοῦ πληθυσμοῦ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν μορφωμένων καὶ εἰδικευμένων γυναικῶν.

8. Προβολὴ σχολικοῦ πληθυσμοῦ

Ἡ ἐκτίμησις τοῦ μελλοντικοῦ συνολικοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ (taux futur de scolarisation) σὲ κάθε βαθμίδα τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τομέα ἐξαρτᾶται :

— Ἀπὸ τὴν σχολικὴ ἐπιβίωσις (survie scolaire) δηλ. τὴν ἐπιτυχή συνέχισις τῶν σπουδῶν.

— Τὴν ἐξέλιξις τῶν ποσοστῶν τούτων κατὰ τὸ παρελθόν.

— Τὴν ἐνδεχομένη χρονικὴ ἐπέκτασις τῆς ἐκπαιδεύσεως.

— Τὸν προγραμματισμὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν φοιτήσεως (ὑποδομή, προσωπικὸ, μέσα διδασκαλίας)

— Τὸν συνολικὸ πληθυσμὸ σχολικῆς ἡλικίας.

9. Οἱ προϋποθέσεις ἐπιτυχίας ἐνὸς ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ

— Οἱ διαθέσιμοι πόροι.

— Ἡ ἱκανότητα καὶ ἀποτελεσματικότητις τῆς Διοικήσεως γιὰ τὴν ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος κατασκευῶν, ἀναπροσανατολισμοῦ καὶ προσελκύσεως τῶν νέων.

— Τὸν προγραμματισμὸ τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀναγκαίου ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ.

— Τὴν μελέτη τῶν ἀπόψεων τῶν διαφόρων φορέων γιὰ τὴν μελλοντικὴ διαμόρφωσις τῶν ἀναγκῶν.

— Τὴν προσαρμοστικότητις καὶ εὐλυγισίαν τοῦ συστήματος.

— Τὴν ὑπαρξὴ καταλλήλου φορέως διοικήσεως καὶ συντονισμοῦ.

— Τὴ διαφώτισις τοῦ λαοῦ καὶ τῶν νέων.

10. Συμπέρασμα

Όσα προηγούνται χωρίς να εξαντλούν το θέμα χαράζουν τις γενικές γραμμές και τις απαραίτητες φάσεις του Προγραμματισμού της εκπαίδευσεως, ο οποίος μακροχρόνια θα επιτύχει τη σύμπτωση προσφοράς και ζήτησεως προσωπικού και στελεχών και την μείωση των σημαντικών διαφοροποιήσεων στις άμοιβες ανά κλάδο ή τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, θα αποφύγουμε τη σπατάλη που δημιουργεί η «παραγωγή» μη ειδικευμένου προσωπικού και οι άνεργοι, ενώ άλλοι τομείς παραγωγής ζητούν πάντοτε προσωπικό και στελέχη για να επανδρωθούν.

Αν δε υπάρξει ενδιαφέρον θα ακολουθήσει ειδικότερη ανάλυση όρισμένων έννοιων και κυρίως του τρόπου εκτιμήσεως των μελλοντικών αναγκών ενός κλάδου, ώστε να συγκεκριμενοποιηθούν οι φάσεις Προγραμματισμού για την «παραγωγή» όρισμένων απαραίτητων στελεχών και γενικότερα του Προγραμματισμού της παιδείας.